

Kao što ima i veselih »komunitarnih« duša koje se s Bogom igraju, pa se mogu desiti i tužno groteskni slučajevi da se od dva vjernika, koji se međusobno nisu izmirili, jedan odgovorno usteže od pričesti bojeći se svetogrđa, drugi joj ležerno pristupa, a na izlazu iz crkve jedan drugome okrene leđa. Primjer nije izmišljen.

Reći će se da je i »prije« bilo takvih slučajeva. Bilo je. Ali se bratska ljubav propovijedala možda s manje drskosti. Možda je u općoj atmosferi Crkve bilo više milosrđa i više truda oko savjesti nego agresivnog vikanja o ljubavi — koje ostaje u zraku kao pusti zvuk klaksona.

Dok zbiljska zajednica vjernikâ nije stvorena, dok s promjenom »strukture« mise nema i promjene čovjeka, nova »struktura« mise ne mijenja zapravo ništa u unutarcrkvenim odnosima. Naprotiv, djeluje mučno, kao neuspjela deklamacija. I to, deklamacija u dekoru zamišljenom za drukčiji doživljaj.

BERITH

PUČKI GRADUAL

Gotovo nikakav drugi elemenat u liturgiji ne izražava i unapređuje duh zajednice kao pjesma kod koje svi prisutni sudjeluju.

II Vatikanski sabor otvorio je širom vrata kako bi omogućio svim kršćanima djelatno sudjelovanje u svetom pjevanju.

Odredbe koncila

Latinski jezik i vrlo teške gregorijanske melodije Rimskog graduala bile su nepremostiva brana. Ne samo teško, nego gotovo nemoguće je bilo i pokušavati da cijela zajednica sudjeluje u pjevanju takovih misnih pjesama. Osim što je dozvolio upotrebu živog jezika koncil je našao i drugu mogućnost: upotrebu pučkih tekstova i pučkih melodija.

Osnovno je da u pjevanju mora sudjelovati cijela zajednica vjernika: »Neka se biskupi i ostali pastiri duša ustrajno brinu da u svakom svetom činu, koji se vrši s pjevanjem, može sva zajednica vjernika preuzeti sebi svojstvenu djelatnu ulogu« (Liturgijska konstitucija, br. 114).

Posebna je novost koju je donio koncil da će u buduće misne pjesme moći zamijeniti pučke pjesme ne samo što se tiče melodije nego i što se tiče teksta: »Neka se brižljivo njeguje pučko pjevanje, da glasovi vjernika mogu odzvanjati... i u samim liturgijskim činima, prema odredbama i propisima rubrika« (Liturgijska konstitucija, br. 118).

Jednostavni gradual

Koncil omogućuje svim prisutnima sudjelovanje u misnim pjesmama, jer donosi odgovarajuće odredbe u dva smjera: 1) pojednostavljenje liturgijskih tekstova i melodija i 2) mogućnost da te tekstove i melodije zamijene pučki tekstovi i melodije.

Prije svega izdanje koje će sadržavati jednostavne melodije »editio simpliciiores modos continens«: »Dolikuje da se za upotrebu u manjim crkvama pripravi i izdanje s jednostavnim napjevima« (Liturgijska konstitucija, br. 117).

To je izdanje već izdano g. 1967. a nosi naslov »GRADUALE SIMPEX — JEDNOSTAVNI GRADUAL«. (Očito je da to izdanje nije bilo poznato prevodiocu službenog izdanja novog »Reda Mise«, Zagreb 1969, jer ga na str. 16, 17 i 21 naziva »Obični gradual«. Nije »obični« nego »jednostavni«. Radije se za dosadašnji Rimski gradual koji ostaje i dalje u upotrebi može kazati da je »obični«).

Ovaj Jednostavni gradual ima za Ulaz, Prikazanje i Pričest uz antifonu i nekoliko redaka poslije kojih se ponavlja antifona. Iza čitanja ima nekoliko različitih vrsta pjesama: rezponzorijalni psalam, psalam bez rezponzorija, psalam s Aleluja, Aleluja s retcima ili za vrijeme korizme druga aklamacija.

Šteta što ovo epohalno djelo zajedno s melodijama nije do danas izdano na hrvatskom jeziku. Potrebno je zajedno s tekstovima izdati i melodije, jer se pjesme Jednostavnog graduala ne smiju recitirati nego samo pjevati.

Pučka pjesma u liturgiji

Opća uredba Rimskog misala propisuje kako da se konkretno provede u djelo odredba koncila o pučkom pjevanju preko Mise. Stalne dijelove Mise treba uglavnom pjevati kako se nalaze u liturgijskim knjigama. Za promjenljive dijelove postoji veća sloboda.

Pjesma za vrijeme *ulaznog ophoda*:

»Kad se narod sabere, dok svećenik ulazi s poslužnicima, započne ulazna pjesma. Svrha je te pjesme otvoriti slavlje potaknuti jedinstvo okupljenih, uvesti ih u otajstvo liturgijskog vremena ili blagdana i pratiti hod svećenika i poslužnika.

Tu pjesmu izvodi pjevački zbor, naizmjenice s narodom, ili pjevač, naizmjenice s narodom, ili pak svu izvodi narod ili samo zbor. Može se uzeti bilo antifona sa svojim psalmom iz Rimskog graduala ili Jednostavnog graduala, bilo neka druga pjesma koja odgovara svetom činu, značaju dana ili vremena, s time da joj je tekst odobrila Biskupska konferencija« (Opća uredba, br. 25 i 26).

U pogledu pjesme *iza čitanja* omogućen je vrlo veliki izbor, a ograničena je mogućnost izbora drugih tekstova osim onih koji se nalaze u liturgijskim knjigama:

»Poslije prvog čitanja slijedi rezponzorijalni psalam ili gradual, što je sastavni dio službe riječi. Psalam se redovito uzima iz lekcionara, jer se pojedini njegovi stavci izravno nadovezuju na odnosna čitanja i stoga izbor psalma ovisi o čitanju. No, da bi narod mogao lakše odgovoriti psalmodijskim pripjevom, izvršen je izbor nekih pripjevnih i psalmodijskih tekstova prema različitim godišnjim vremenima ili prema različitim redovima svetaca, pa se dotični tekstovi mogu, mjesto onoga koji odgovara čitanju, uzimati kad se god psalam izvodi pjevanjem.

Pjevač psalma ili psalmist na ambonu ili drugom zgodnom mjestu izgovara retke psalma, a cijela zajednica sjedi i sluša i redovito sudjeluje svojim odgovorom, osim ako se psalam izgovara neprekinuto, to jest bez odgovaranja.

Ako se pjeva, može se osim psalma označenog u lekcionaru uzeti bilo gradual iz Rimskog graduala (tekst bez pjevanja nalazi se u dosadašnjem Misalu), bilo pripjevni psalam ili psalam s Aleluja (alelujski psalam) iz Jednostavnog graduala, kako je naznačeno u tim knjigama.

Poslije drugog čitanja slijedi Aleluja ili druga pjesma, prema zahtjevu liturgijskog vremena.

Aleluja se pjeva u svako doba izvan korizme. Počinju je svi, ili zbor, odnosno pjevač, a onda se ponavlja, ako je zgodno. Retci se uzimaju iz lekcionara ili iz graduala.

Druga se pjesma sastoji od predevandeoskog retka, ili od drugog psalma, ili zavlake (tractus), kako se nalazi u lekcionaru ili u gradualu.

Kad je prije evanđelja samo jedno čitanje, onda se:

u vrijeme kad se govori Aleluja može uzeti bilo alelujski psalam, bilo psalam i Aleluja sa svojim retkom, bilo samo psalam ili samo Aleluja;

u vrijeme kad se ne govori Aleluja može se uzeti ili psalam ili predevandeoski redak« (Opća uredba, br. 36, 37 i 38).

Ophod, kojim se donose darovi, prati prikazna pjesma koja traje barem dok se darovi polažu na oltar. Za to pjevanje vrijede isti propisi kao za ulaznu pjesmu (br. 26). Ako se ne pjeva, onda se prikazni pripjev ispušta.

Dok misnik i vjernici primaju Svetotajstvo, pjeva se *pričesna pjesma*. Tako se jedinstvom glasova izražava duhovno jedinstvo pričesnika, iskazuje se radost srca i stvara veće bratstvo pri ophodu za primanje Kristova tijela. Pjevanje počne kad se pričesti misnik i traje dok Kristovo tijelo prime vjernici i dok se čini prikladnim. Ako se pjeva himan poslije pričesti, onda se pričesna pjesma na vrijeme završi.

Može se uzeti ili iz Rimskog graduala pripjev s psalmom i bez njega, ili iz Jednostavnog graduala pripjev s psalmom ili druga prikladna pjesma odobrena od Biskupske konferencije. Pjeva bilo sam zbor bilo zbor odnosno pjevač s pukom.

Ako se ne pjeva u Misalu predloženi pripjev, glasno ga čitaju vjernici ili neki od njih, ili čitač, inače sâm misnik iza svoje pričesti i to prije nego počne pričestivati vjernike.

Kad se svrši pričestivanje misnik i vjernici, prema prilikama, neko vrijeme tiho mole u sebi. Ako je zgodno, čitava zajednica može pjevati himan ili psalam ili drugu pjesmu hvale«. (Opća uredba, br. 50 i 56).

Prema ovim navedenim točkama Opće uredbe Misala na Biskupsku konferenciju spada da pobliže označi pučke pjesme koje mogu zamijeniti pjesme što se nalaze u liturgijskim knjigama. Na temelju toga naša je Biskupska konferencija u Đakovu 28. X 1969. donijela ove odredbe:

»U adventu, korizmi i na blagdane smiju se umjesto liturgijskog teksta Ulazne, Prikazne i Pričesne pjevati hrvatske pučke pjesme pod dva uvjeta:

a) pjesme moraju biti uzete iz Hrvatskog kantuala, izdanog u Zagrebu 1934.

b) sadržaj pjesme mora odgovarati, po smislu, misteriju blagdana ili crkvenog vremena» (Red Mise, Zagreb 1969, str. 5).

Kvalitet odobrenog repertorija

Ove odredbe Biskupske konferencije sadrže normu koja je donesena na brzu ruku bez velika proučavanja i bez velike pripreve. Uza sve to te se norme moramo u praksi držati.

No potrebno je u ovom vrlo važnom pitanju zajedničkim silama uložiti mnogo truda da se pronade i stvori obilje dobrih pjesama koje će moći dostojno postati *sastavni dio misne liturgije*. Ovi retci žele biti poticaj i sitni doprinos ostvarenju toga cilja.

Budući da su za sada dozvoljene za upotrebu jedino pjesme iz *Hrvatskog crkvenog kantuala*, skrenimo pažnju na kvalitet tih pjesama. Melodiji se uglavnom, osim možda s gledišta da li ih puk može lakše ili teže pjevati, nema što prigovoriti. Stoga se ove moje primjedbe odnose na *tekst*. Upozoravam samo na ono što je najbolje i na ono što je loše. Preko osrednjega napno sto prelazim. Osvrćem se samo na pjesme za advenat, korizmu i za blagdane, jer su jedino za te slučajeve odobrene pjesme za upotrebu preko Mise.

Adventske pjesme

Reformirani Rimski kalendar označuje potanko obilježja svakog pojedinog liturgijskog vremena. Evo kakav je karakter adventa: »Makar da liturgijski tekstovi, posebno svagdašnje čitanje proroka Izaije, daju ovom vremenu obilježje jedinstvenosti, ipak je advenat podijeljen u dva dobro distingvirana dijela, od kojih svaki ima svoj osobiti značaj koji najbolje izražavaju dvije nove prefacije. Od prve nedjelje adventa do 16. prosinca liturgija izražava eshatološki aspekt adventa potičući duše na očekivanje drugog Kristova dolaska. Od 17. do 24. prosinca tekstovi su određeni... da se duše neposrednije pripreve na svetkovanje Božića» (Calendarium Romanum, Romae 1969, str. 61).

Između pjesama što se nalaze u Kantualu jedino su pjesme »Evo ide čas« (br. 4), »Padaj s neba« (br. 7) i »Nebesa Tvorče« (br. 8) obilježene eshatološkim aspektom i sasvim su prikladne za prvi dio adventa. Sve ostale mogu doći u obzir jedino posljednjih osam dana adventa.

Na sreću je naša najraširenija adventska pjesma »*Padaj s neba*« što se tiče teksta i *najkvalitetnija*. Prva kitica je odlična parafraza Ulazne pjesme nekadašnje adventske »zornice« (*Rorate, caeli, desuper...*). Osim toga četvrta kitica »*Sve na svijetu*«... savršeno pristaje kao zamjena Prikazne pjesme. Trebalo bi paziti da sadržaj misne pjesme po smislu odgovara ne samo misteriju blagdana ili crkvenog vremena nego i, koliko je moguće, pojedinog dijela Mise.

Uz ovu pjesmu po kvaliteti stoji i pjesma »*Evo ide čas*« (br. 4). Jedino treba zapaziti da četvrta kitica »*Tebi slava stog, o Marijo*« spada u drugi dio adventa.

Pjesma »*Nebesa Tvorče*« (br. 8) je prijevod adventskog himna s *Večernje* (*Creator alme siderum*).

Za predbožićne dane najprikladnija je pjesma »*Poslan bi anđel Gabriel*« (br. 3).

— Glavni dio sadržaja ostalih adventskih pjesama iz Kantuala takav je da pjevanje ovih pjesama preko Mise *degradira* liturgiju do djetinje naivnosti i neozbiljnosti. Pogledajmo pjesme br. 2 i br. 5:

Br. 2.

1. Ptičice lijepo pjevaju, obnoć na gnijezda sjedaju.
Jutrom rano traže hranu izabranu.
Takova ptica jesam ja,
Koj' pjevam: Zdravo Marija.
2. Gabriel oro leteći, iz neba glase noseći;
Dolje leti javljajući, pjevajući. . .
3. Soko, što leti od Boga, donosi glase ljudima.
Ljudi sve to lijepo štiju i vjeruju. . .
4. A labud čist ko ljiljani, bijel kano snijeg na poljani,
Bogu nosi milo Dijete Majke svete. . .
5. Isus Krist višnji pelikan, kraljem je ptica nazivan,
Jer ko ptice mi smo male, što ga hvale. . .

Br. 5.

1. Visom leteć ptice male
Našem domu zapjevale:
Srca gore, evo zore!
2. Kore one lijene ljude,
Dozivaju ih, od sna bude:
Srca gore, evo zore!

Božićne pjesme

Premda u odluci biskupa nije spomenuto božićno vrijeme, nego jedino adventsko i korizmeno, mislim da možemo predmnijevati da je njihova misao bila da izraz »na blagdane« ne treba shvatiti u najstrožem smislu. Dolikovalo bi, da — ako se uopće uvode pučke pjesme u liturgiju — to bude prije svega kroz božićno vrijeme.

Božićne pjesme su naše najpopularnije pjesme i imamo ih više nego za bilo koje doba crkvene godine.

Možda bi se jedan dio pjesme »U se vrijeme godišta« (br. 6) s posebnim pristankom Sv. Stolice (barem u Dalmaciji) mogao usvojiti kao neke vrste sekvencija, jer se u nekim krajevima stvarno tako već od davnina pjeva.

Isto tako s pristankom Sv. Stolice mogla bi kroz božićno vrijeme pjesma »Svim na zemlji mir, veselje« (br. 7) biti mjesto »Gloria in excelsis Deo«. Prva kitica je parafraza te doksologije.

Opća uredba Rimskog misala predviđa da se uz »Kyrie eleison« može umetnuti koji trop (umetak). Prema tome se o Božiću naša pučka pjesma »Kyrie eleison« može upotrebljavati mjesto »Gospodine, smiluj se«. Šteta samo što umetci te pjesme nisu u stilu zaziva »Gospodine, smiluj se« u obliku molitve nego u izjavnom obliku.

Pjesme br. 19. i br. 20. »O Isuse, o Spase naš« su doslovni prijevod božićne večernje himne, čija se koralna melodija nalazi na str. 224.

Osim spomenutih naše božićne pjesme prikladne da uđu u misnu liturgiju prije svih su: »Radujte se, narodi« (br. 3), »Dvorani neba« (br. 4), »Veselje ti navješćujem« (br. 5), »S nebesa anđel sišao« (br. 7), »Tama je svud« (br. 8) i »O Betleme« (br. 10). U pjesmi »Radujte se, narodi« nije najsretniji izraz »Lijepo dare daj, daj«. Mjesto ulazne pjesme vrlo prikladno mogu poslužiti pjesme: »Dvorani neba« i »Veselje ti navješćujem« koje su po sadržaju vrlo blizu božićnoj ulaznoj pjesmi »Puer natus est nobis« (Treća božićna Misa). U pjesmi »Veselje ti navješćujem« nije najsretniji izraz »Spavkaj, spavkaj, pjevajući«. Pjesma »Tama je svud« po sadržaju je vrlo blizu ulaznoj pjesmi nedjelje božićnog vremena »Dum medium silentium«.

Pastorelu »O pastiri, vjerni čuvari« (br. 16) ne bi trebalo uvoditi u liturgiju.

Najmanje su prikladne za liturgijsku upotrebu uspavanke kojih u Kantualu ima velik broj (11, 12, 13, 14 i 18). Nisu uopće za u crkvu a pogotovu ne kao liturgijski tekstovi ovakovi stihovi:

»Sinko, slatko snivaj ti, Neka duši ti se sni:

Svijet za spasom vapije, Da ga ljubav ogrrije!...

Smješak lice obrubi, Duh se sankom poljubi!...« Br. 14).

Vrlo je neskladna i bogojavljenjska pjesma: »Na nebu je zvijezda izišla«:

1. »Na nebu je zvijezda izašla,
visoko, visoko,
Visoko i na široko,
široko, široko.
2. I divno je ona blistala,
blistala, blistala,
Zvijezda od sviju sjajnija,
sjajnija, sjajnija.
3. Sam Otac ju nebeski poslao,
poslao, poslao,
Čudo da javi veliko,
veliko, veliko.
4. Naviještala zvijezda je radosno,
radosno, radosno,
Dijete se rodi božansko,
božansko, božansko.«

(br. 3)

Korizmene pjesme

Odluka Biskupske konferencije od svetih vremena spominje advenat i korizmu. Međutim, repertorij korizmenih pjesama u Kantualu je vrlo bijedan. Na glavnu tematiku korizmenog vremena — naše krštenje i naše kršćanstvo (usp. *Calendarium Romanum*, br. 27) — nema u Kantualu ni jedne pjesme.

Na drugu tematiku korizmenog vremena — tematiku pokore (usp. *Kalendarium Romanum*, br. 27) — imamo dvije odlične pjesme: »*Ja se kajem*« (br. 10) i »*Prosti, moj Bože*« (br. 11).

Sve ostale pjesme dolaze u obzir jedino kroz Svetu sedmicu. Prema reformiranom kalendaru dosadašnja I. sedmica muke spada u sastav korizme kao V. korizmena nedjelja.

Cvjetnica nosi odsada naziv »Dominica in palmis de Passione Domini«, a sedmica iza nje je određena za spomen muke Kristove (usp. *Calendarium Romanum*, br. 30 i 31).

Uskrsne pjesme

Najsvečanije vrijeme crkvene godine — uskrsno vrijeme — nije obuhvaćeno odlukom Biskupske konferencije. Vjerojatno se može za upotrebu uskrsnih pjesama kroz uskrsno vrijeme reći ono što je rečeno o božićnim pjesmama kroz božićno vrijeme. Nažalost repertorij uskrsnih pjesama u Kantualu je sasvim siromašan. Osim dvije melodije pjesme »*Već zora rumen prosipa*« (br. 6. i br. 7), što je prijevod himne s *Lauda* kroz uskrsno vrijeme i dvije melodije pjesme »*Kraljice neba, raduj se!*« (br. 8. i 9), što je prijevod završne antifone »*Regina caeli*«, u Kantualu ima samo pet uskrsnih pjesama. Te pjesme izražavaju činjenicu Kristova uskrsnuća a vrlo blijedo cjelokupnost pashalnog misterija.

Pjesme za blagdane

Za Spasovo je u Kantualu samo jedna pjesma.

Za Duhove, osim sekvencije »*Dođi, Duše Presveti*« i himna »*O dođi Stvorče*« nema ni jedne pjesme.

Za Presv. Trojstvo, osim koralne melodije večernjeg himna »*Već žarko sunce zalazi*«, nema ni jedne.

Svetotajstvenih pjesama, osim mnogobrojnih melodija liturgijskih tekstova (najviše »*Divnoj dalke*«), ima vrlo malo: »*Tamjana se miris vije*« (br. 1), »*Zdravo, sveti Sakramente*« (br. 2), »*Sakramentu veličajnom*« (br. 3) i »*Svet*« (br. 5). Te pjesme uopće ne izražavaju ono što sadrže biblijski tekstovi uzeti u liturgiju. Stoga nisu toliko prikladne kao misne pjesme, nego radije prigodom ekspozicije. Odlična pričesna pjesma »*Uzmite, jedite*« nalazi se u Kantualu na drugom mjestu, str. 129.

Osim crkvene himne »*O Srce, žrtvo ljubavi*« i druge pjesme na čast Presv. Srca Isusova su dosta dobre.

Preobilat repertorij marijanskih pjesama (21 pjesma) je iznad prosjeka naših pučkih pjesama s obzirom na tekstove i melodije. Iz cijelog tog repertorija mogu se izabrati vrlo prikladne pjesme za Mise svih Marijinih blagdana.

Da se uvođenjem pučkih pjesama ne bi liturgija degradirala, smatram da je hitno potrebno:

1) označiti pjesme iz Kantuala koje nisu prikladne da se pjevaju preko Mise,

2) označiti koje pjesme mogu doći u obzir za pjevanje kod ulaza, prikazanja i pričesti u pojedina vremena i blagdane.

3) izabrati iz blaga naše pučke religiozne poezije pjesme koje su prikladne da uđu u misnu liturgiju, a nisu uvrštene u Kantual.

4) organizirati akciju da pjesnici, glazbenici i liturđičari stvore dovoljan broj pučkih pjesama koje odgovaraju liturđijskim tekstovima cijele crkvene godine, da se može dolično izdati naš hrvatski *pučki gradual* i da zajedno s drugim kršćanskim narodima možemo na vrijeme učiniti ovaj izvanredno važan korak u približavanju liturgije kršćanskom puku

Fra Jure Radić

OLTAR BEZ KRIŽA

Kratko razmišljanje

Svuda u svijetu takmičenja. Utakmice između sportaša za naslove prvaka i pobjedničke pehare. Ima plemenitih takmičenja u prikupljanju pomoći nastradalima. Ima manje plemenitih utakmica — u naoružanju, u »osvajanju svemira« ... Slušaš i čitaš o tome na svakom koraku, u svakom društvu.

Takmičimo se sada i crkveni ljudi, tko će biti napredniji, revolucionarniji, originalniji. Na mnogim je stranama plemenito takmičenje o sprovođenju koncilskih poruka i odluka, o produbljivanju vjerskog života putem liturđijske reforme, kroz pouku polaznika crkve, a i traganjem za onima, koji su se Crkvi »izmakli« — udaljili... Činjenice, otkrivene anketama i statistikama, a očite i bez njih, pokazuju, da naročito gradovi, i oni — nekada »katolički«, vjerski samo životare. Da ogromna većina uopće više nema nikakve veze s Crkvom, Božjom zajednicom. Ne prakticira vjerski život: ne dolaze ni na nedjeljnu svetu misu, ne šalju djecu na vjeronauk, kod kuće nema ni zasebne ni zajedničke molitve, možda se djeca katoličkih roditelja više ne krštavaju... Pored divnih crkava, pored župskih stanova i samostana, na katoličkom terenu raste novi — nekršćanski rod.